

ΑΝΑΚΑΜΨΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΠΡΥΘΜΙΣΗ

1. Η Ευρώπη, και ο κόσμος ολόκληρος, διανύουν μία περίοδο που είναι και κρίσιμη και σύνθετη. Για την κρισιμότητά της δε χρειάζεται να μακρηγορήσουμε. Είναι σε όλους γνωστά τα στατιστικά στοιχεία - η αύξηση της ανεργίας, της επίσημα αναγνωρισμένης πενίας. Είναι γνωστό το δράμα των νέων ανθρώπων με ανεργία διπλάσια από το μέσο ποσοστό. Η ανεργία των νέων σε πολλές Ευρωπαϊκές χώρες, φτάνει στο 25% της αντίστοιχης ηλικιακής ομάδας και σε μερικές το περνάει. Ένας στους τέσσερεις, ένας στους τρεις νέους πολίτες της Ευρώπης, στην τόσο ευαίσθητη αυτή στιγμή της ζωής στο πρώτο βήμα για την κοινωνική του ένταξη, βρίσκει μπροστά του τις πόρτες κλειστές.

Η οικονομική κατάσταση έχει οδηγήσει στην περιθωριοποίηση μεγάλα τμήματα του πληθυσμού. Έχει οδηγήσει σε αύξηση της εγκληματικότητας τόσο ώστε η καταπολέμηση του εγκλήματος να έχει πάρει, σε ορισμένες Ευρωπαϊκές χώρες τις διαστάσεις λαϊκού πολιτικού αιτήματος. Πρόσφατα ο ηγέτης του Εργατικού Κόμματος της Αγγλίας, ο Τόνι Μπλαίρ, μιλώντας στο σοσιαλιστικό συνέδριο του Μάλμο, ανέφερε την καταπολέμηση της εγκληματικότητας ανάμεσα στα κύρια σημεία του προγράμματος που έχει χαράξει για την ανόρθωση της Αγγλικής κοινωνίας. Αν και σε άλλες χώρες, όπως στην Ελλάδα, η εγκληματικότητα δεν έχει φτάσει στο ίδιο οξύ σημείο, το γενικό συμπέρασμα ισχύει για όλους. Η ανεξέλεγκτη λειτουργία της αγοράς, η οικονομική κρίση που έχει προκαλέσει, έχει φτάσει να απειλεί με αποσύνθεση τον κοινωνικό ιστό των χωρών μας.

2. Η άμεση οικονομική και κοινωνική κρίση συμπίπτει με μια βαθύτερη διαδικασία ιστορικού μετασχηματισμού των κοινωνικών σχέσεων σε εθνικό, διεθνές και παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό είναι που κάνει την εποχή μας όχι μόνο κρίσιμη αλλά και σύνθετη. Πίσω από τα άμεσα προβλήματα της οικονομίας κινούνται δυνάμεις τεχνολογικές και πληθυσμιακές βαθύτερες. Υπαγορεύουν αλλαγές στις βασικές κοινωνικές μας δομές. Ετσι βρισκόμαστε αντιμέτωποι με δύο παράλληλα καθήκοντα. Το ένα είναι να βγάλουμε την κοινωνία μας από την άμεση κρίση, πετυχαίνοντας μίαν οικονομική ανάκαμψη. Το δεύτερο είναι να ανταποκριθούμε στο βαθύτερο αίτημα των καιρών, να αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες που προσφέρονται για να επιχειρήσουμε έναν ριζικότερο κοινωνικό μετασχηματισμό.

Η προοπτική της μεταρρύθμισης δεν επιτρέπεται να αποσπάσει την προσοχή μας από την άμεση ανάγκη της ανάκαμψης. Από την άλλη μεριά η επιδίωξη της ανάκαμψης δεν πρέπει να σβύσει από τα μάτια μας τις απώτερες προοπτικές του σοσιαλιστικού κινήματος. Επιβάλλεται ένας πετυχημένος συνδυασμός των δύο καθηκόντων έτσι που και η ανάκαμψη να γίνει επιτυχέστερα μέσα στα πλαίσια του ιστορικού μετασχηματισμού των κοινωνικών σχέσεων.

Ενας τέτοιος μετασχηματισμός, για να πετύχει, πρέπει να κινηθεί μέσα στα διεθνή πλαίσια των σημερινών εξελίξεων. Ο συνδυασμός της τεχνολογίας των τηλεπικοινωνιών και της επέκτασης μαζί με την απελευθέρωση της οικονομίας της αγοράς, οδηγούν σταθερά σε μία νέα ισορροπία δυνάμεων στον κόσμο. Τα εθνικά σύνορα που άλλοτε συνέπιπταν με τα οικονομικά σύνορα, έχουν πάψει να αποτελούν εμπόδιο στην κυκλοφορία των κεφαλαίων. Ενα πρώτο, αρκετά γνωστό, συμπέρασμα που προκύπτει από τη νέα αυτή κατάσταση είναι η μεγάλη δυσκολία, η ουσιαστική αδυναμία των κρατών και των κυβερνήσεων, στα μέχρι τώρα γνωστά εδαφικά τους όρια, να ανταποκριθούν στο ρόλο του αποτελεσματικού προγραμματιστή των οικονομικών εξελίξεων. Για την αντιμετώπιση της υφεσιακής συγκυρίας των οικονομιών μας το φαινόμενο αυτό έχει αποφασιστική σημασία. Για να ευοδωθούν οι προσπάθειες για ανάκαμψη δεν αρκούν πλέον οι προσπάθειες κανενός μεμονωμένου Ευρωπαϊκού κράτους. Υπάρχουν ασφαλώς περιθώρια για περισσότερο ή λιγότερο πετυχημένη, περισσότερο ή λιγότερο κοινωνικά προβληματισμένη οικονομική πολιτική και μέσα στα υπαρκτά εθνικά πλαίσια. Αλλά οι πραγματικές δυνατότητες περιορίζονται ολοένα. Η αποτελεσματική οικονομική ανάκαμψη προϋποθέτει κοινή απόφαση και δράση στο επίπεδο των μεγάλων οικονομικών περιφερειών, ειδικότερα για εμάς, στο επίπεδο της Ευρώπης. Οι Ευρωπαϊκές σοσιαλιστικές δυνάμεις έχουν αρχίσει να ανταποκρίνονται στη νέα δυναμική των πραγμάτων, μεταφέροντας το επίκεντρο της πολιτικής μάχης για την οικονομία σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Ορόσημο στις εξελίξεις αυτές αποτελεί η αναμέτρηση στη σύνοδο κορυφής στο Αμστερνταμ και τα θετικά αποτελέσματα που καταγράφηκαν εκεί για την πολιτική της απασχόλησης.

Αν για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της συγκυρίας είναι αναγκαία η δράση σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, στις μακροπρόθεσμες προοπτικές θα πρέπει να διευρύνουμε ακόμα περισσότερο το οπτικό μας πεδίο. Εκεί θα διαπιστώσουμε ότι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας έχει τις ιδιομορφίες και τα όριά της. Η διαπίστωση της παγκόσμιας κινητικότητας του κεφαλαίου δεν έχει απόλυτη ισχύ. Η τάση για διεθνοποίηση των επενδύσεων είναι πράγματι ισχυρή, αλλά δεν καλύπτει το σύνολο των οικονομιών του κόσμου. Ο βασικός όγκος των επενδύσεων κυκλοφορεί στο τρίγωνο ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ευρώπη. Εξω από το μαγικό τρίγωνο το κεφάλαιο δύσκολα βγαίνει και ακόμη πιά δύσκολα μένει. Η συνέπεια είναι ότι στον Τρίτο Κόσμο η οικονομική ανάπτυξη, σε σχέση με την πληθυσμιακή έκρηξη, καθυστερεί, οι οικονομίες στην καλύτερη περίπτωση φυτοζωούν, εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι δυστυχούν όταν δεν λιμοκτονούν. Αλλά ο κόσμος αυτός που σε μία σειρά περιπτώσεις τον συνθλίβει, εκτός από την υποανάπτυξη και το χρέος προς το Ευρωπαϊκό Τραπεζικό σύστημα – δεν αποδέχεται μοιρολατρικά την καταστασή του. Πολλές περιοχές του έχουν ξανοιχτεί σε μία αγωνιώδη προσπάθεια οικονομικής ανάπτυξης αξιοποιώντας τα δύο μεγάλα όπλα τους: τις πρώτες ύλες που ελέγχουν και τα φτηνά εργατικά χέρια. Από εκεί ακριβώς ανακύπτει ένας μεγάλος κίνδυνος αλλά και μία μεγάλη ευκαιρία για τον Ευρωπαϊκό χώρο.

Τα αποτελέσματα της μεγάλης εξόρμησης του Τρίτου Κόσμου να κατακτήσει τη σύγχρονη βιομηχανική τεχνολογία δεν έχουν ακόμα αρχίσει να

εκδηλώνονται σε μεγάλη κλίμακα, στο ανεπτυγμένο τμήμα του κόσμου. Τα προϊόντα της παμφθηνής εργασίας δεν έχουν ακόμη αρχίσει να κατακλύζουν τις αγορές. Είναι, όμως, εύκολο να προβλέψει κανείς την άφιξή τους. Συναγωνισμός με το επίπεδο μισθών του Τρίτου Κόσμου και ταυτόχρονη διατήρηση έστω και στοιχειώδους, του βιωτικού επιπέδου του Ευρωπαίου εργάτη, όπως έχει διαμορφωθεί ιστορικά, δεν είναι δυνατή. Ή το βιωτικό επίπεδο για μεγάλες κατηγορίες εργαζομένων θα καταρρεύσει, ή, αν διατηρηθεί με προστατευτικά για την εργασία μέτρα, κλάδοι ολόκληροι παραγωγής και υπηρεσιών θα μεταναστεύσουν από την Ευρώπη στις χώρες του Τρίτου Κόσμου.

Με τον τρόπο αυτό θα έρθει η ώρα που θα ανοίξει το μέχρι σήμερα ουσιαστικά κλειστό διεθνές επενδυσιακό τρίγωνο Ευρώπη-ΗΠΑ-Ιαπωνία. Ο Τρίτος Κόσμος θα αποσπάσει τα κεφάλαια που του είναι απαραίτητα. Θα τα αποκτήσει, όμως, ανταγωνιστικά, με οδυνηρές συνέπειες για τους εργαζόμενους και στις αναπτυσσόμενες και στις ανεπτυγμένες περιοχές.. Αλλά ο κόσμος δεν είναι καταδικασμένος να περάσει οπωσδήποτε από την άγρια αυτή διαδικασία. Εδώ ακριβώς βρίσκεται η ευκαιρία της αφετηρίας ενός μεγάλου κοινωνικού μετασχηματισμού. Η ίδια μεταφορά κεφαλαίων, που είναι απαραίτητη για την οικονομική ανάπτυξη, μπορεί να γίνει κανονικά και οργανωμένα, με μακροπρόθεσμα χαμηλότοκα δάνεια.

Ούτε ο Τρίτος Κόσμος χρειάζεται να συντρίψει την εργασία και το περιβάλλον προκειμένου να φτάσει στην αναγκαία συσσώρευση κεφαλαίου, ούτε οι ανεπτυγμένες χώρες να γονατίσουν στον αγώνα να διατηρήσουν τα

κεκτημένα. Αντίθετα, μια παγκόσμια οργανωμένη βοήθεια για την ανάπτυξη του Τρίτου Κόσμου μπορεί να λύσει μία σειρά προβλήματα απασχόλησης των βιομηχανικών κρατών, δημιουργώντας αγορές για τα κεφαλαιουχικά αγαθά που η Ευρώπη (και η ΗΠΑ) είναι καλύτερα σε θέση να προμηθεύσουν. Έτσι, ο μεσοπρόθεσμος κοινωνικός μετασχηματισμός – γιατί φαινόμενο τέτοιας τάξης και τέτοιας ολκής θα ήταν ένα μεγάλο σχέδιο οργανωμένης μεταφοράς κεφαλαίων για αρμονική εκβιομηχάνιση σε παγκόσμια κλίμακα – μπορεί να συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση και της υφεσιακής συγκυρίας. Μπορεί να απαλλάξει τις ανεπτυγμένες χώρες από την ανεργία ουσιαστικά για πάντα.

Θεσμικά η διαδικασία αυτή προϋποθέτει περιορισμό της ανταγωνιστικότητας, έλεγχο ορισμένων αναρχούμενων τάσεων στις αγορές του κεφαλαίου. Αλλά δε σημαίνει ούτε την κατάργηση της αγοράς, ούτε της ελεύθερης επιχειρηματικότητας. Το μόνο που προϋποθέτει είναι η πραγματική αξιοποίηση θεσμών που υπάρχουν, όπως η Διεθνής Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Χρειάζεται η αποκατάσταση του αρχικού προορισμού των οργανισμών αυτών που ήταν όχι μόνο η παγκόσμια νομισματική σταθερότητα αλλά και η παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη. Αυτός ήταν ο χαρακτήρας που επιχειρήθηκε να τους δωθεί όταν ιδρύθηκαν, στις μεγάλες διαπραγματεύσεις του τέλους του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Ο τρόπος λειτουργίας τους διαστρεβλώθηκε στην πράξη μόνο από μία εξαιρετικά κοντόφθαλμη πολιτική των ανεπτυγμένων χωρών, εξ' αιτίας και του Ψυχρού Πολέμου που διαστρέβλωσε για πολλές δεκαετίες τους όρους ζωής

Ο τρόπος λειτουργίας τους διαστρεβλώθηκε στην πράξη μόνο από μία εξαιρετικά κοντόφθαλμη πολιτική των ανεπτυγμένων χωρών, εξ' αιτίας και του Ψυχρού Πολέμου που διαστρέβλωσε για πολλές δεκαετίες τους όρους ζωής της παγκόσμιας κοινότητας. Με αυτό το νόημα η σοσιαλιστική παράταξη διεκδικεί και θα πετύχει ένα καινούργιο Μπρέττον Γούντς.

Η αφετηρία της συνεργασίας στη θέση του ανταγωνισμού στον παγκόσμιο χώρο δεν είναι μία απλή αλλαγή στην τεχνική της οικονομικής διαχείρισης. Προϋποθέτει βαθιές ιδεολογικές, ψυχολογικές και κοινωνικές αλλαγές που αποτελούν την πεμπτούσια της σοσιαλιστικής αλλαγής της εποχής μας στον κεντρικό και κρίσιμο τομέα των διεθνών οικονομικών σχέσεων. Αποτελεί τη δική μας απάντηση στην πρόκληση της παγκοσμιοποίησης, τον τρόπο που ανταποκρινόμαστε στο αίτημα των καιρών.

Γιατί είναι φανερό ότι μία τέτοια μεταστροφή από τη στιγμή που αρχίζει και μπαίνει σε σοβαρό δρόμο, δεν είναι δυνατόν να περιοριστεί στις διεθνείς σχέσεις. Μοιραία θα δώσει τον τόνο και στην εσωτερική λειτουργία των οικονομιών μας. Γιατί δεν είναι δυνατόν να επιδιώκουμε να στηρίξουμε με οργανωμένη μεταβίβαση κεφαλαίων το σεβασμό του περιβάλλοντος, τη μη ληστρική εκμετάλλευση των πρώτων υλών, την αειφόρο ανάπτυξη στον Τρίτο Κόσμο και να μην τα εφαρμόζουμε στις μητροπόλεις των ανεπτυγμένων οικονομιών.

Ούτε είναι δυνατόν να εφαρμόζουμε πολιτική μείωσης των ανισοτήτων, που χωρίς αυτήν δεν είναι δυνατή η ομαλή εκβιομηχάνιση του Τρίτου Κόσμου, χωρίς να εφαρμόσουμε την αντίστοιχη κοινωνική πολιτική σεβασμού των κοινωνικών κατακτήσεων των εργαζομένων στις ήδη ανεπτυγμένες χώρες. Αντίθετα, η άνοδος του βιωτικού επιπέδου στον Τρίτο Κόσμο αποτελεί πρϋπόθεση για τη συγκράτησή του επιπέδου ζωής των εργαζομένων και στις ανεπτυγμένες χώρες. Ούτε είναι δυνατόν να κατευθύνουμε τη ροή των επενδύσεων προς τις χώρες που παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες δυνατότητες για γρήγορη ανάπτυξη, χωρίς μέτρα περιορισμού της αсуδοσίας της κερδοσκοπίας στα μεγάλα χρηματιστηριακά κέντρα. Είναι γεγονός ότι με τον τρόπο που γίνεται μέχρι σήμερα, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας έχει οδηγήσει σε αсуδοσία των αγορών. Είναι γεγονός ότι απειλείται από τις εξελίξεις αυτές η συνοχή του κοινωνικού ιστού αν όχι ο ίδιος ο πολιτισμός μας. Είναι όμως, εξΐσου γεγονός ότι πάνω στην ίδια την παγκοσμιοποίηση μπορεί να στηριχθεί μία καινούργια αντίληψη για την κοινωνία, ένα καινούργιο ξεκίνημα της ζωής για όλους.

Οτι ισχύει για την παγκοσμιοποίηση ισχύει και για την άλλη μεγάλη εξέλιξη της εποχής μας, την αυτοματοποίηση της παραγωγής. Η ύφεση που ταλαιπωρεί τη σημερινή Ευρώπη δεν οφείλεται μόνον στην πτώση του ρυθμού αύξησης της οικονομίας. Τα αίτια για αυτή την κατάσταση μπορούμε να τα αναζητήσουμε στην αδέξια, κοινωνικά αναίσθητη, διαχείριση των συντηρητικών κυβερνήσεων, που κυριαρχούσαν μέχρι πρόσφατα και έδιναν τον τόνο στην οικονομική πολιτική της ευρώπης. αυτά τα αίτια, μολονότι λειτούργησαν ολόκληρες δεκαετίες και δημιούργησαν ριζωμένες καταστάσεις μπορούμε, με μία μεθοδική προσπάθεια βαθμιαία να τα ξεπεράσουμε. Είμαστε, όμως, υποχρεωμένοι να διαπιστώσουμε ότι τα συγκυριακά αίτια τα διογκώνει και σιγά σιγά τα υποκαθιστά η ίδια η εξέλιξη της τεχνολογίας. Η άνοδος του ρυθμού αύξησης της οικονομίας δεν δημιουργεί πιά τον ίδιο αριθμό θέσεων εργασίας, όπως στο παρελθόν. Η αυτοματοποίηση έχει αρχίσει να καταργεί, σε μονιμότερη βάση, πολλούς παραδοσιακούς τρόπους δουλειάς.

Μέσα στους σημερινούς κοινωνικούς θεσμούς μία τέτοια εξέλιξη, αντί να απελευθερώνει το χρόνο των εργαζομένων προσφέροντάς τους τη δυνατότητα συμμετοχής στην πολιτιστική δραστηριότητα της κοινωνίας, τους καταδικάζει στην ανεργία και την περιθωριοποίηση. Για ορισμένες σχολές σκέψης η τεχνολογία γίνεται πιά επικίνδυνη για την ανθρωπότητα. Εμείς, οι σοσιαλιστές δεν έχουμε λόγο να φοβόμαστε τις νέες πραγματικότητες. Το πρόγραμμά μας στηρίζεται στη δημιουργική τους αξιοποίηση μέσα στα πλαίσια ενός μεγάλου κοινωνικού μετασχηματισμού. Σύνθημά μας είναι η ανθρώπινη χρησιμοποίηση των ανθρώπων.

Η νέα τεχνολογία υπερβαίνει τους διαχωρισμούς ανάμεσα σε έθνη, ανάμεσα σε χώρες, ανάμεσα σε ηπείρους. Η διεθνής συνεργασία, η συναδέλφωση των λαών, ήταν πάντοτε ένας από τους μεγάλους μακροπρόθεσμους στόχους του σοσιαλιστικού κινήματος. Η νέα τεχνολογία περιέχει τη δυνατότητα της κατάργησης της χειρωνακτικής εργασίας. Η απελευθέρωση του ανθρώπου από την υποδούλωση στο άγχος της βιοπάλης ήταν πάντοτε ένας από τους ευγενέστερους μακροπρόθεσμους στόχους του σοσιαλιστικού κινήματος. Η νέα τεχνολογία περιέχει και τον κίνδυνο μιας νέας βαρβαρότητας. Αντί για τη συναδέλφωση των λαών, αντί για την κατάργηση της χειρωνακτικής δουλειάς, αντί για τη συμφιλίωση του ανθρώπου με το φυσικό του περιβάλλον, μπορεί να μας οδηγήσει στη συντριβή του βιωτικού επιπέδου πολλών λαών, στην ανεργία, στην καταστροφή του φυσικού πλούτου που κληρονομήσαμε – και που διαχειριζόμαστε για τις μελλοντικές γενιές. Ασφαλώς υπάρχει η απειλή της βαρβαρότητας στις σύγχρονες εξελίξεις. Η αντιμετώπιση αυτής της απειλής, η υπεράσπιση του πολιτισμού ήταν πάντοτε και εξακολουθεί να είναι το έργο του σοσιαλιστικού κινήματος.